

АСОЦІАЦІЯ ЯК ДОГОВІРНА ФОРМА ОБ'ЄДНАНЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

В умовах функціонування багатоукладної економіки та розвитку ринкових відносин, серед вагомих механізмів забезпечення цього процесу вважається створення об'єднань юридичних осіб, легальне визначення яких в українському законодавстві відсутнє. Водночас, зважаючи на історію становлення сучасного українського цивільного законодавства, що забезпечує правове регулювання створення, діяльності та припинення юридичних осіб, відсутність єдиного підходу до нормативного регулювання окреслених відносин на рівні Цивільного та Господарського кодексів України (далі — ЦК України та ГК України відповідно), вивчення та аналіз договірних форм об'єднань юридичних осіб залишається актуальним. Своєю чергою, необхідно відмітити, що відповідно до ст. 51 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (ратифіковано Законом України № 237/94-ВР від 10.11.94) сторони визнали, що важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України з законодавством Співтовариства. Україна вживає заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведене у відповідність до законодавства Співтовариства.

Слід зазначити, що ГК України, на відміну від ЦК України, оперує поняттям «об'єднання підприємств». Серед організаційно-правових форм об'єднань підприємств ст. 120 ГК України визначає, в тому числі, асоціацію. Асоціація за законодавством України — це договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації. У статуті асоціації повинно бути зазначено, що вона є господарською асоціацією. Асоціація не має права втручатися у господарську діяльність підприємств — учасників асоціації. За рішенням учасників асоціація може бути уповноважена представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями. Так, для прикладу, згідно з

п. 2.2 Статуту Асоціації українських підприємств целюлозно-паперової галузі «Укрпапір» (Електронний ресурс. — Режим доступу: http://www.ukrpaper.org/charter_association.php), головною метою Асоціації є вироблення загальних позицій і інтересів членів Асоціації у всіх сферах економіки, без права втручання в їх виробничу і комерційну діяльність та прийняття управлінських рішень, представлення і захист прав її членів, сприяння економічному, технічному та соціальному розвитку підприємств целюлозно-паперового комплексу України та організацій, що працюють на ринку картонно-паперової продукції. Варто зауважити, що асоціація як форма об'єднань юридичних осіб відома і праву окремих сусідніх країн. Так, відповідно до ч. 4 ст. 46 Цивільного кодексу Республіки Білорусь (далі — ЦК Республіки Білорусь) допускається створення об'єднань комерційних організацій та (або) індивідуальних підприємців, а також об'єднань комерційних та (або) некомерційних організацій у формі асоціацій і союзів, об'єднань комерційних, некомерційних організацій та (або) індивідуальних підприємців у формі державних об'єднань. Згідно зі ст. 121 ЦК Республіки Білорусь комерційні організації та (або) індивідуальні підприємці, а також комерційні та (або) некомерційні організації з метою координації їх діяльності, представлення і захисту загальних інтересів можуть створювати об'єднання у формі асоціацій або союзів, які є некомерційними організаціями. Якщо за рішенням учасників на асоціацію (союз) покладається здійснення підприємницької діяльності, така асоціація (союз) перетворюється в господарське товариство або спілку в порядку, передбаченому законодавством, або може займатися підприємницькою діяльністю лише за допомогою створення комерційних організацій та (або) шляхом участі в них. Також, асоціація (союз), за законодавством Республіки Білорусь, є юридичною особою, а члени асоціації (союзу) зберігають свою самостійність і права юридичної особи, індивідуального підприємця. При цьому, як впливає зі змісту норм ЦК Республіки Білорусь, асоціація (союз) не відповідає за зобов'язаннями своїх членів, а члени асоціації (союзу) несуть субсидіарну відповідальність за її зобов'язаннями у розмірі та порядку, передбачених статутом асоціації (спілки). Відтак, слід констатувати, що існують істотні відмінності у правовому регулюванні асоціації, як договірної форми об'єднань юридичних осіб, не лише за законодавством України та держав Європейського Союзу, але й порівняно із законодавством колишніх радянських країн (як приклад наведені норми цивільного законодавства Республіки Білорусь). Власне, асоціації як формі об'єднань юридичних осіб за чинним законодавством України притаманні такі риси: (1) можуть створюватися у формі як комерційних, так і некомерційних юридичних осіб; (2) учасниками асоціації відповідно до законодавства України можуть виступати виключно

підприємства, тобто юридичні особи; (3) асоціація в Україні визнається договірним об'єднанням; (4) ГК України передбачає, що підприємства-учасники не відповідають за зобов'язаннями об'єднання, якщо інше не передбачено установчим договором або статутом об'єднання; (5) підприємство-учасник об'єднання може в будь-який час вийти з його складу із збереженням взаємних зобов'язань та укладених договорів з іншими суб'єктами господарювання; (6) за законодавством України асоціація може бути реорганізована в інше об'єднання, тощо.

Підсумовуючи вищенаведене, підтримуючи позицію про необхідність продовження процесу адаптації законодавства України з правом країн Європейського Союзу (яке, як правило, не наділяє досліджувані організації статусом юридичних осіб), все ж вважаємо зазначити про доцільність запозичення і позитивного досвіду цивільного законодавства сусідніх держав. Це, зокрема, стосується можливості створення асоціацій фізичними особами-підприємцями та встановлення субсидіарної відповідальності учасників асоціації за її зобов'язаннями в порядку і на умовах, визначених договором.

КОСТОВА Н. І.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, асистент

ПОНЯТТЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ЯК ГАЛУЗІ ПРАВА

Терміном «цивільне право» охоплюється кілька взаємозалежних, але не тотожних понять. Необхідно розрізнити цивільне право як галузь права, галузь законодавства й галузь правової науки. При цьому насамперед особливо повинне бути виділене поняття цивільного права як галузі права через його основне значення. Право України в цілому є сукупність установлених або санкціонованих державою норм, розрахованих на регулювання й охорону відносин суспільства, що представляє їм. Але це не проста, а систематизована сукупність норм. Вона підрозділяється на певні галузі залежно від специфіки норм і регульованих ними відносин. Однієї з таких галузей у системі права України і є цивільне право (Цивільний кодекс України. Коментар (науково — практичний) Харків, 2004 р. с. 9).

Становлення незалежної й суверенної України як правової держави, що опирається на принципи цивільного суспільства, заснованого на різноманітні форм власності й підприємництва, усілякому захисту невід'ємних прав особистості, обумовило й зовсім інший характер її